

Klasiko bitxi • arront klasiko

Joxemiel Bidador

Baztango euskal idazleen berri laburra (I)

Baztango euskal idazleen berri ematen segitzen dugu hirugarren saio honetan, eta gure zerrendan aitzina eginik, hona hemen beste hiru egile: Martin Goienetxe, Damaso Etxeberria eta Damaso Legaz.

Martin Goienetxe (1845, 1847, Elizondo) Bonaparteren kolaboratzaile sutsua zen Bruno Etxenike urdazubiarak Elizondoko bere etxetik paper mordoa helarazi zion printzeari 1856.eko irailaren 9an, Euskal Herrira eginiko bidaietako batean Urruñan jaso zituenak; Etxenikek bilduriko materialen artean, Elizondoko erretorea izaniko Martin Goienetxeren hiru sermoi gutxienez badaude, 1845.ean predikaturiko Sorkunde Garbiaren egunerako sermoia, 1847.eko urtarilaren 17an predikaturiko San Antonioren sermoia eta 1847.eko abuztuaren 15ean predikaturiko Ama Birjinaren Jasokundearen egunerako sermoia. Hiru sermoi horiek, Baztango eta Otsagiko euskaran eginak dauden egile ezagunik gabeko beste hainbat predikurakin batera, Nafarroako Artxi-bategian dautza; alabaina, hauen irakurri ahal izateko ez da hara joan beharrik, honez-kero argitaraturik baitaude, Rosa Miren Pagola filologoak zuzenduriko taldeak Bonaparteren Ondareko Eskuizkribuak izenburuko bildumak Iparraldeko Goi-Nafarrerari eskeini lehendabiziko liburukian hain zuzen ere. Hiru prediku horiekin batera, gainera, Goienetxek Alonso Rodriguez XVI. mendeko josulagunak idatzi liburutik eginiko itzulpen labur bat badugu, *Lección sacada de Rodríguez con algunas pequeñas variaciones y varias omisiones de retazos enteros*, 1782.ean Ibarra Lope apezak Amikuzeko euskarara egin zuen antzera.

Damaso Etxeberria Iturralde (1834-1886, Elizondo) Borden jaio izanagatik ere, 1834.eko abenduaren 11n, zinez elizondoa genuen. Honen aita Berroetako Martin Luis Etxeberria izan zen, Baztango alkate eta Nafarroako Gerrate-Biltzar Karlistaren kide, Erreniegako borrokan zendu zena; ama, aldiz, Angeles Iturralde Aldekoa, Datue jauretxeko nagusia zen. Bere aita bezala, Damaso Etxebe-

rria ibarreko alkatea izan zen, eta baita Nafarroako Gerrate-Biltzar Karlistaren partaidea ere. Ez zen oso idazle emankorra; alabaina, San Frantzisko Xabierkoari eginiko bertso batzuen egilea dugu, 1857.eko urriaren 18an Bonaparte printzeak berak Elizondon bertan jaso zituenak. Goienetxeren predikuak bezala, bertso horiek argitaraturik ditugu, eta, beraz, ez dago artxibora jo beharrik irakurri ahal izateko. Argitara eman zituen lehenengoa Nikolas Altzola izan zen, 1967.eko Herriaren Lagunen aldizkaritxoan, eta berrikiago ere, jadanik aipatu Pagolaren bilduman ditugu irakurgai: «Nafarroco hume noblea / Catedratiko Parisen / Ygnacio duzu seguitzen / Ceruac manic bidea / Itzala munduco fama gucia / Daucazu desprecia tua. / O saindu miragarria / Apostolu famatua / Yguzu Javier escua / Artzeco zure vicia».

Damaso Legaz Laurenzena (1838-1902, Arizkun) Aiko ahetza zuen Damaso Legaz Laurenzenak, Abaurregainekoak baitziren Legaztarrak; ama, ordea, guztiz baztandarra zuen, Elbetekoa. Baztandar ere zegokiokoen Damasori beraz, Arizkunen sortu baitzen, 1838.eko abenduaren 11n. Irakasle partikular batekin latinak etxean ikasi ostean, Iruñeko Donibane apezgaitegian sartu zen 1854.ean erdietsi zuen ikasketa beka berezi bati esker, eta hortik aurrera eliz karrera ikusgarria egin zuen: apeztea 1863.eko malatzaren 30ean egin zuen, eta urte bereko urrian Iruñeko elizbarrutiko apezgaitegira pasatu zen filosofia katedratiko moduan; hurrengo urtean, berriaz, teologia katedratiko izendatu zuten; 1866.eko azaroaren 5ean apezgaitegi kontziliarraren idazkari eta urte bereko urriaren 23an errektoreorde egin zuten; 1867.ean teologiako doktoretza erdietsi zuen Valentzian;

1869.eko azaroaren 5ean Iruñeko apezgaitegiaren errektore izendatua izan zen, 1902.eko otsailera arte bete izan zuen lana; 1869.ean apezpikute giko aztertzaile sinodala izan zen; 1883.ean, oposaketan gailendu ostean, kalonje lektoral bilakatu zen, hau da, Iruñeko kabildoaren teologo. Baztan aldera ere lantzean behin hurbildu zen, eta, horrela, 1875.ean Elizondoko errektore jardun zuen; alabaina, Iruñean zituen betebeharrak ugariek ez zioten utzi gogozko lanpostu hartan luzaro aritzea. Azkenik esan behar da aukera izan zuela Tarazonako nahiz Habanako apezpikua izateko, baina Euskal Herrian geratzea hobetsirik, aisa errefusatu zituen ohore horiek guztiak.

Euskararen nafar unibertso murriztuan berebiziko nortasunez gailendu zitzaigun Damaso Legaz, nahiz, egia esan, arrasan gutxi argitaratu zuen. Nafarroako aldundiak deitu euskara katedraduna aukeratzeko epaimahaikidea izan zen, baita orduko hainbat sariketa literario-tan ere. *Euskara* elkartekidea sorreratik beretik izan genuen, Campionendako kolaboratzaile aparta izan zelarik. 1891.ean Iruñeko Liburutegi Kristau Propagandistikoaren lehendakari aukeratu zuten, *La Avalanche* aldizkaria ateratzen zuen erakundearena hain zuzen ere, eta Legaz 1902.eko azaroaren

17an hil zenean, orduko sinadura hantuenekin prestatuturiko monografiko gotorra atera zen: Julio Altadill, Estanislao Arantzadi, Felix Amorena, Daniel Ziga Maio, Fermin Erize, Eustakio Ilundain, Juan Iturralde Sui, Cancio Mena, Hilario Olazaran, Frantziska Sarasate...

Joakin Maiak berak requiem-partitura bat igorritz kolaboratu zuen, eta testu horiekin batera, Legazen beraren erdal sermoi bat eskeini zuten.

etorri ahalean

Patzi ku Perurena

Salaverrik Iñigoz

EUSKAL HERRIA KRISIAN omen dela eta, Joxeren sermoi zarpail batzuk leitzen aritu naiz. Txukunena atzenekoa: zorioneko Mirande, Baroja eta Gasseten ondoko. Honela dio pasarte batean: «Gurre artean, Mirandek baino dextente lehen, kontrajarren hori erabili duen bat, J. M. Salaverria izan da, erlijokera ekialde-tar eta mendebaldarraren diferentzia Inazio Loiolakoari aplikatzeko:

«Erroma eta Jerusalem artean erabaki beharra zegoen, Ekialdeko izpiritua eta Mendebalekoaren artean. Ekialdeko bideak Jesusen dotrineko sorburubera zeraman, hasierako argitasun hutsera, iturri eman-korrera; baina, aldi berean gehiegikeria astetikoetara, azalpen gordinetara, desbideratze arriskutsuetara. Erromak ordea, jainkozko irudipen eta berokeria mistiko haiei guziet kontzeko harresiak ipini zituen; Erroma tinkotasuna, autoritatea eta dogma zen. Sendotasun betiereko iraulezina. Erroma aukeratu zuen Iñigok.

«Haren mendebaldar petoaren sen zorrotzak sumatua zeukan kristautasun integrala, zinezko jesuitismoa alegia, ez zela ongi uztartzen gizaera europarrarekin. Kristau asmo hutsa, sekula izan ote liteke zinez errotik europar? Erroma, Aitasantutza eta Eliza erromatarraren zesarismoa egin dira Ebanjelio-ko izpiritua bihurtitu eta mendebaldeko gizaerara egokitzearen kargu; eta halaxe izan zen posible Europa kristautu izanaren mirari harrigarria.

«Behar bada, europar gizaeraren historia erlijiozkoa bi kontrajarrera horien arteko burruka minera biltzen da... Europar gizonaren kristau izateko borondateari, bere gizaeraren benazko zentzuak berak egiten dio uko; bere izakerak eragiten dio hain zuzen Ebanjelioak gaitzes-ten duen guzia onestera.

«Harrotasuna eta burgoitasuna, ekintza eta kemenaren

aldeko jaiera, giza ahaleginaren aldeko fedea, indarraren itsumen, mugarik gabeko aurrerapen zaletasuna, etorkizunari beti baikor... Erromaren talentuari zor zaio hori guzia arima europarrak larritu gabe bereganatzeko eran bihurtitu izana; hainbat pasarteren zuzenketak eginez, izkutapen zuhurrak, ezikusi aproposak, ondorio larrienak arinduz edo kenduz; Erromako esperientzia politikoa bestek bete ez zezakeen lana, bere burua Ekialde eta Mendebalde arteko interpretari edo jainkoaren bitartekari eginez.

«Erromak badaki aski ongi Jesusen dotrina hutsak nor bere buruaren ukapenera eta nihilismo mistikora eragiten duela, edota komunismo lozorrotzaile batera. Eta herri europarrak, batez ere germaniarrak, ez du bere buruaz etsi eta lo hartu nahi. Horregatik erakutsi du Erromak halako jakinduria Ekialdeko mistizismo eta abandonismo itu haren izaera goxatzen. Ekialdeko arimarekin hain bat datorren Apokalipsiaren hasierako ideia goxatu du, batik bat.

«Aurren kristandadeko larritasun hura, gure mundu biribila belaxe deseginen zelako sineste izugarri hura, gero Kristoren sakrifizio salbatzailea bete ondoren ez zentzurik ez gertatu beharrik izanen ez duena, Erromak itxuraldatuko du eternitatearen sinestea asmatuz. Ez betikotasun zeruko hutsa, baizik lurrekoa, batez ere. Eliza betikotasuna da, sendotasuna... Eliza beti Erroma izanen da, eta Erroma betiereko hiria, sekulakotz munduaren erregetza ukanen duena».

Neronek euskaratu dizut eta tarteka moxtu. Ahaztua omen daukagu Salaverria, eta nozbait berreskuratu beharko omen dugu, baina nondik eta nola ez digu tutik esaten Joxek. Dena dela, Paisaje con fisuras liburuko lehen partea leitu nuenetik, erdipurkeria urdinxka baino ez zaizkit egin apezkontuok.

Ziria

• Motxorrosolo •

Etorkizuna

ADOS! GUHARREK MAMITURIKO MOLDEETAN IBILBIKI, ZINEZ antzinatuko gara. Akort! Apoarena egia bilaka dadin, gustagarriak ez diren hainbat irentsi beharrean gaude. Prefosta! Ez gara gure baitakoak, baina bizi gaituenari kasu egin behar. Gisa horretako egokieretan, jaioak diren andana horien gibealekoa al da etorkizuneko gure marka?